

Tebdy náctiletá Věra Arnsteinová přežila několik let v polském ghettu Lodž, které ubíjelo vězně citelně horšími podmínkami než český Terezín. Porazila trýznivý hlad, život obrožující infekce a nekončící strach. Odjela jako dítě a vrátila se do zdeformovaného světa jako dospělá. Při našem setkání řekla: „Použijte details, které jsou typické jen pro mě, protože takové to ‚Přijeli jsme... Odjeli jsme...‘ už nikoho nezajímá.“

•••

Svůj příběh před lety vyprávěla svým dětem, dceři Aleně a synu Pavlovi, který později natočil o polské Lodži dokument, zobrazující čtvrt bývalého ghetta. Ghetto vzniklo za války v místě zlodějské čtvrti a dokument ukazuje místo tak, jak vypadá dnes – je opět sídlem kriminálních živlů a sociálních případů.

Věra Štinglová, rozená Arnsteinová, o období šoa nemluví ráda. „Vždycky mě to rozcílí,“ vysvětluje. O to víc si vážím jejího svědectví. Setkání s touto drobnou paní, která vůbec nevypadá na svůj věk, mne nabíjí.

Nejdříve si jen tak povídáme – o Věřině životě, rodině... Dozvídám se, že vystudovala filmovou fakultu a pracovala jako kameramanka čtyřicet let v televizi ve vysílání pro děti a mládež. Po válce si vzala nežidovského manžela, s nímž se po dvaceti letech rozvedla.

Mají spolu dvě děti a dnes se rodina rozrostla o čtyři vnoučata a jedno pravnouče. Věra si po rozvodu našla muže, s nímž sice nikdy nebydlela pod jednou střechou, ale partnery byli dlouhých dvacet let. „Je zajímavé, že manžel se mě nikdy na nic neptal, pro něj jsem byla prostě holka z koncentráku. Ale můj druh, ten chtěl vědět každý detail,“ vypráví Věra.

NAROZENÁ MEZI VÁLKAMI

Věra Arnsteinová se narodila v roce 1928 do tříčlenné rodiny. Její sestra je starší pouze o rok a půl. Věra rok svého narození zasazuje doprostřed mezi dvě světové války. Je to přesně deset let od konce první války a jedenáct let před březnovou nacistickou okupací i záříjovým napadením Polska, tedy začátkem druhé světové války.

„Byla jsem ještě dítě, takže politika šla před válkou mimo mě. Antisemitismus jsem pocítila až ve chvíli, když jsem nesměla chodit do školy, a pak když jsme nosili hvězdy. Do té doby ne,“ popisuje Věra.

Přesto jednu nepříjemnou vzpomínku ze školy má. „Posadím svoji dceru na jedno odpoledne k tobě do lavice, protože vy Židi umíte všichni německy, tak ať se od tebe nakazí,“ řekla malé Věře paní učitelka. Dívky se to samozřejmě dotklo, protože už předtím slyšela, že Židi „tady němčej“.

Věra německy opravdu uměla proto, že se jazyk učila ve škole i doma, a také proto, že její teta z Mariánských Lázní nemluvila česky. Umět německy bylo v době Věřina dětství celkem běžné, ale nebylo samozřejmě žádným pravidlem, že by všichni českoslovenští Židé uměli plynne německy.

Zlomový okamžik nastal 15. března 1939, kdy Věra viděla oba své rodiče, Vilmu a Josefa Arnsteinovi, plakat u rádia. Právě hlásili, že německá vojska překročila hranice Československa. „Tehdy mě to hodně zarazilo a nevěděla jsem, co se děje. Nikdy předtím jsem rodiče plakat neviděla, mrazilo mě z toho,“ vzpomíná.

Po německé okupaci začala jedenáctiletá Věra podstatně více pocítovat protizidovské nálady společnosti. Musela opustit školu a učit se v ilegálních kroužcích provozovaných v soukromých bytech. Tam se pohybovala jen mezi židovskými dětmi, na což nebyla zvyklá. Ve škole měla jen jednu židovskou kamarádku (přátelí se dodnes, přestože žije v Torontu). Pořád ale ještě vnímala houstnoucí atmosféru kolem jako něco, co mají rodiče pod kontrolou, něco, na co jejich síly stačí.

PŘÍZPŮSOBOVÁNÍ JAKO PUD SEBEZÁCHOVY

Vycházely stále další a další protizidovské příkazy. Židé nesměli do kin a divadel, jejich děti si nesměly hrát v parcích. Celé rodiny musely uvolňovat své byty a stěhovat se společně s jinými, cizími rodinami do lokalit určených Němci...

I Věřina rodina musela opustit svůj pětipokojový byt u Strossmayerova náměstí. Novou domovskou adresou se stala Italská ulice. „Přízpůsobovali jsme se a bydleli ve smutném provizoriu, ale pořád

se v tom dalo žít,“ popisuje Věra život ve třípokojovém bytě se dvěma dalšími rodinami.

Věřině tatínkovi zabrali Němci obchod, ale nějakou dobu ho v něm ještě nechali alespoň pracovat. „Maminka byla v domácnosti, ale chodila do různých kurzů, kdyby se nám podařilo se vystěhovat, aby něco uměla,“ vzpomíná Věra na dobu, než válečný teror začal v plné míře. Vilma Arnsteinová se například učila dělat bonbóny, umělé květiny nebo šít kravaty.

Emigrace nevyšla. „Většinou si někdo vzal od táty moc peněz včetně šperků a zmizel, nepomohl. Tatínek měl nakonec možnost odjet do Londýna, ale bez nás nechtěl.“

Dál Věra vypráví, že v roce 1937 nebo 1938 sháněli rodiče v Chorvatsku kněze, který by byl ochoten rodinu pokřtít. Podařilo se to, ale tak jako tisícům jiných Židů ani Arnsteinovým křest nepomohl. Očekávané předvolání do transportu totiž přišlo stejně.

V té době se už dlouho na odjezd připravovali – balili co nejúsporněji kvůli váhovému limitu, šli z dek spací pytle... „Vyrábělo se například asi tak kilo jíšky, protože se dala použít na hodně polévky a nekazila se. Bralo si ji s sebou hodně lidí – my také,“ popisuje Věra. Tehdy v říjnu 1941 jí bylo 13 let.

Nastal den odjezdu *někam*. Věra sešla dolů ze schodů domu v Italské ulici a míjela plačícího strýce, tetu a babičku. Když viděla jejich tragické výrazy, ptala se rodičů, jestli vědí, kde budou v noci spát a kam vlastně jedou? Na obě otázky dostala stejnou odpověď: „Nevíme.“

Ještě před skladem dřevěného a dnes už neexistujícího Radio-paláce v Holešovicích, kde bylo shromaždiště před nástupem do vlaku, se jako bezstarostné dítě smála staré paní, která si na batoh přivázala nočník.

Jakmile ale uvnitř obrovského prostoru slyšela rozléhající se německé povely, viděla míhající se vojenské uniformy, stresem omdlévající lidi kolem a očíslovaný slavník pro svoji rodinu, pocítila nervozitu a rozbředla se. Zachvátil ji pláč, který se nedal zastavit.

„Tatínek ke mně dokonce přivolal doktora, ale ten řekl, že musí počkat, až se unavím a přestanu. To trvalo asi hodinu a půl. Potom

jsem postupně nabyla dojmu, že jsem dospěla. Rodiče už nebyli jistota, na kterou bych se mohla spolehnout,“ přibližuje Věra.

Po dvou nebo třídenním čekání následovala cesta osobním vlakem do neznáma. Konečnou stanicí bylo polské město Lodž.

POLŠTÍ ŽIDÉ NÁS MEZI SEBE NEPŘIJALI

Když vlak zastavil, vyhnali Němci židovské vězně večer, už za tmy, ven do bláta. Nechali je dlouho pochodovat v hustém dešti a nést drobnější zavazadla. Větší za nimi pošlou později. Do Lodže přijelo postupně pět tisíc Čechů. Jen 277 válku přežilo.

Arnsteinovým a zhruba sedmnácti dalším přidělili členové židovské samosprávy ghetta místnost velkou asi dvacet metrů čtverečních. Byla to třída bývalé školy. Tam žili s kufry za hlavami na dvou slavnících půl roku.

Pro naprostý nedostatek místa spali tak, že měli vždy hlavu u nohou těch, kdo leželi vedle nich – doslova jako sardinky. „Polovina lidí spala vedle sebe a proti nim leželi ostatní, takže měl každý vedle sebe z obou stran nohy těch, kdo spali z protější strany,“ vysvětluje Věra. Když to slyším, představím si zip.

Pak se z budovy stala nemocnice a Češi, kteří tu do té chvíle bydleli pohromadě, se rozptýlili po přelidněném ghettu do pokojů, které se uvolnily po zemřelých polských vězňích. Tatínek si hned v prvním půlroce pobytu v Lodži našel práci v textilní továrně, proto hrozba obávaných transportů z ghetta Arnsteinovy zatím mýjela.

Další pokoj, v němž Arnsteinovi žili, měl přibližně šestnáct metrů čtverečních. Bydleli tu sami se stovkami štenic, které nebylo možné vyhubit. Jsou odolné a rodí se stále další. „Dodnes poznám podle toho zvláštního zápachu, když jsou někde štenice,“ tvrdí Věra.

Ze dvou až tří briket na den se dalo sotva uvařit jídlo, vytopit chladný prostor tudíž nebylo možné. „Vzpomínám si, že jsme spali oblečení, dokonce v kabátech i rukavicích,“ vybavuje se Věře. Do pokoje zatékalo a promočená stěna plesnivěla.

„Dítě si zvykne, ale dodneška lituji, že jsem se nezeptala po válce maminky, jak se cítili oni jako rodiče. Když jsem pak měla děti, často